

**VEESTAPEL AFBOUWEN
CRUCIAAL
VOOR BETERE WATERKWALITEIT**

PERSDOSSIER
Annelore Nys & Freek Verdonckt

Informatie & achtergrond

Onderstaande informatie werd op 20 oktober gepubliceerd op de website van VMM. We focussen daarbij op markante figuren en citaten (in grijze tekst aangegeven) die de ernst van de situatie onderschrijven en de doorslaggevende impact van de landbouw onderbouwen.

Meer info bij dit dossier

Annelore Nys - Landbouwexperte Natuurpunt - annelore.nys@natuurpunt.be - 0491 34 68 28

Freek Verdonckt - Landbouwexpert BBL - freek.verdonckt@bblv.be - 0496 25 34 99

Meer info bij de gegevens van VMM

Katrien Smet - Woordvoerder van VMM - k.smet@vmm.be – 0473 99 28 70

Inhoudsopgave

Informatie & achtergrond	2
Samenvatting	4
Veestapel afbouwen cruciaal voor betere waterkwaliteit	5
Veestapel bepalend voor stikstof- en fosfaatvervuiling van onze rivieren.....	5
Overbemesting landbouw doorslaggevende factor in slechte algemene waterkwaliteit	6
Inspanning moet verdubbelen om Europese normen te halen	8
Fosfaatprobleem nog ernstiger dan nitraatprobleem	8
Vermesting is aanslag voor milieu, gezondheid en economie	11
Conclusie van de milieubeweging	14

Samenvatting

Ondanks inspanningen van industrie, huishoudens en landbouw heeft nog geen enkele Vlaamse waterloop een goede ecologische toestand bereikt, zoals de Europese Kaderrichtlijn Water voorschrijft. Het overvloedige gebruik van mest en pesticiden in landbouwgebied, waardoor grote hoeveelheden stikstof en fosfaat in de waterlopen terechtkomen, is een bepalende factor voor die slechte algemene waterkwaliteit. Dat is de conclusie van het [voortgangsrapport oppervlaktewaterkwaliteit van de VMM](#) dat eerder deze week verscheen. Voor Natuurpunt en Bond Beter Leefmilieu is het duidelijk dat de veestapel afgebouwd moet worden. Alleen zo kan een aanvaardbare waterkwaliteit bereikt worden.

Vorige maand communiceerde minister Joke Schauvliege op basis van onvolledige informatie (enkel nitraatconcentraties in het oppervlaktewater) positief over de verbetering van de waterkwaliteit van onze waterlopen en de rol die haar mestbeleid daarin heeft gespeeld. Het [persartikel](#) leidde al gauw een eigen leven ([schoner water dankzij landbouwers](#)). Hoewel de landbouwsector al een aanzienlijke inspanning heeft geleverd in de verbetering van de waterkwaliteit hebben ze nog een belangrijke rol te spelen.

Terwijl huishoudens en bedrijven hun impact op de vervuiling van de rivieren en waterlopen drastisch naar beneden brachten, door de invoering van milieuheffingen op afvalwater en lozingsnormen voor de bedrijven en het aansluiten van heel wat gezinnen op het rioleringsstelsel en investeringen in waterzuiveringsinstallaties, blijft de landbouw verantwoordelijk voor een aanzienlijk aandeel in de stikstof- en fosfaatvervuiling (respectievelijk 61% en 44%). Uit het rapport van de VMM blijkt bovendien dat net in die landbouwgebieden met een groot aantal varkens en koeien de sloten en beken sterk vervuild zijn met fosfaat en stikstof. Eerder al rapporteerde de European Nitrogen Assessment (ENA) dat de schade door overmatig gebruik van stikstof elk jaar oploopt van 70 tot 230 miljard euro of 150 tot 750 euro per Europeaan. De schaduwkost van bemesting loopt daarmee dubbel zo hoog op als de economische baten.

Veestapel afbouwen cruciaal voor betere waterkwaliteit

Veestapel bepalend voor stikstof- en fosfaatvervuiling van onze rivieren

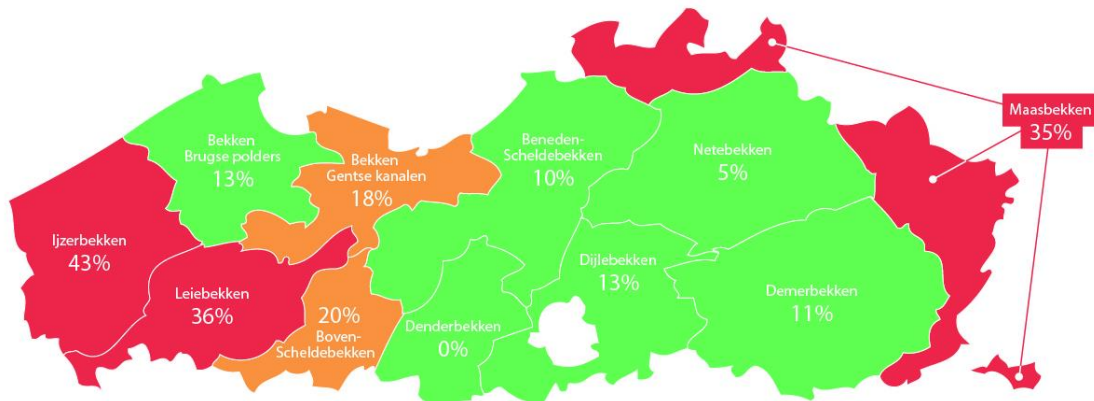
Uit het VMM-rapport: *“In gebieden met een overschot van dierlijke mest komen hogere nitraatconcentraties vooral voor in de wintermaanden, met doorgaans piekconcentraties rond Nieuwjaar. [...] Op provincieniveau is West-Vlaanderen nog steeds de slechtst scorende provincie (sic: 35% overschrijdingen), wat voor een groot deel te verklaren valt door de hogere landbouwdruk ten opzichte van de andere Vlaamse provincies.”*

De nitraatrichtlijn werd ingesteld in 1991 om de watervervuiling door landbouw te verminderen en vervuiling met stikstof en fosfaat te voorkomen. De absolute grenswaarde voor de nitraatconcentratie in het oppervlakte- en grondwater zou in principe de norm van 50 mg NO₃-/l niet mogen overschrijden. Voor fosfaat is dit 0,1 mg P/l.

Meer dan twintig jaar na de start van het mestbeleid blijft Vlaanderen één van de meest vervuilde regio's in Europa. Vlaanderen slaagde er niet in om haar doelstelling te halen: we stranden op 21% meetpunten met een nitraatvervuiling. Vlaanderen is daarmee één van de regio's met de hoogste nutriëntendruk in Europa.

De cijfers van de VMM geven aan dat de kwaliteit van het water per bekken erg verschillend is. Terwijl een aantal bekkens de nitraatdoelstelling al hebben gehaald (Dender- en Netebekken), kampen 4 van de 11 bekkens nog steeds met een ernstige nitraatvervuiling: Bovenschelde, IJzer, Leie en Maas. Net in de regio's met een hoge concentratie aan landbouwdieren - en bij gevolg een hoge mestdruk - is de waterkwaliteit slecht. De concentratie aan landbouwdieren is dus bepalend voor de waterkwaliteit.

Figuur 1. Vooral in het IJzer-, Leie-, Maas- en Boven-Scheldebekken zijn er nog erg veel overschrijdingen van de nitraatconcentratienorm, niet toevallig regio's met een grote concentratie aan varkens en koeien

Bron: op basis van gegevens VMM

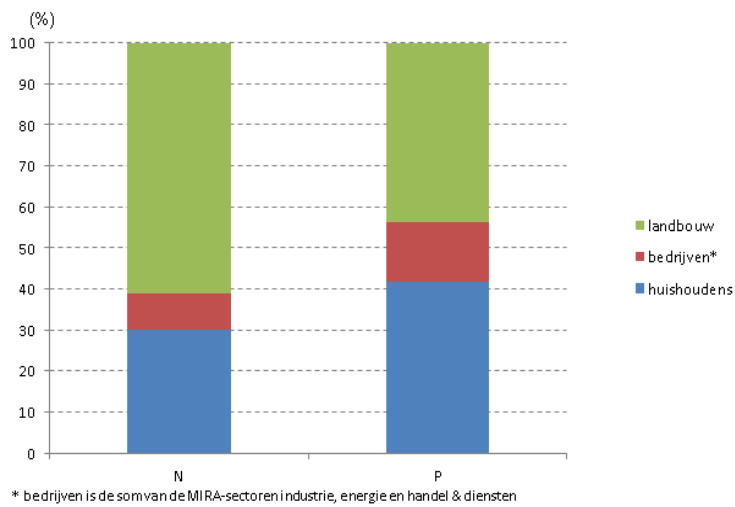
Overbemesting landbouw doorslaggevende factor in slechte algemene waterkwaliteit

Uit het VMM-rapport: *“Door de systematisch hogere nitraatconcentratie op de MAP-meetplaatsen [nood van de redactie: fijnmazig meetnet voor waterkwaliteit in de buurt van landbouwgebied], ligt de grafieklijn 'alle meetplaatsen exclusief MAP-meetplaatsen' enkele mg/l lager dan 'inclusief MAP-meetplaatsen'. Uit het parallelle verloop van de 3 grafieklijnen blijkt dat het patroon van de evolutie van de nitraatverontreiniging in de bovenlopen determinerend is voor het patroon in de benedenlopen. **De doorslaggevende impact van de land- en tuinbouw wordt daarmee geïllustreerd.** Die vaststelling betekent echter niet dat de stikstofverontreiniging door andere actoren verwaarloosbaar zou zijn.”*

Uit het VMM-rapport (grafiek 1) blijkt duidelijk dat de nitraatvervuiling in het algemeen operationeel meetnet de evolutie volgt van de waterkwaliteit in landbouwgebied (gemeten in een fijnmazig map-meetnet, waarbij meetpunten geplaatst zijn dicht bij landbouwconcentraties). Concreet betekent dit dat de

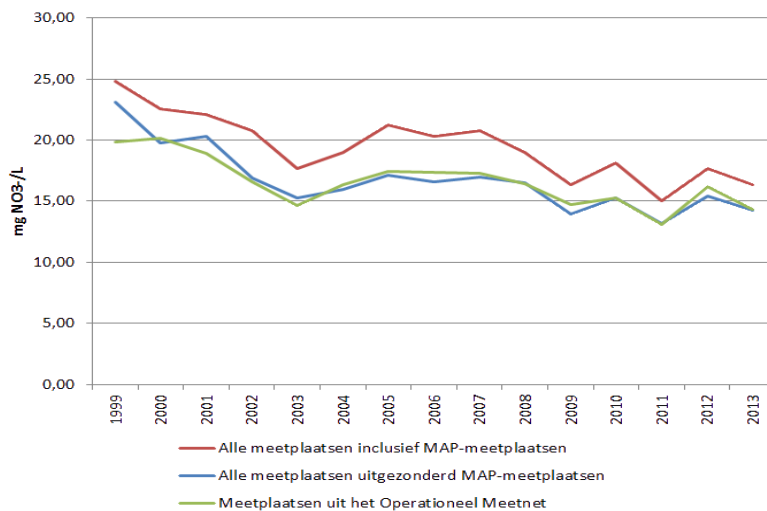
impact van de landbouw op de watervervuiling bepalend is voor de algemene verbetering van de waterkwaliteit. Landbouw is nog steeds verantwoordelijk voor 61% van de totale stikstofvervuiling van onze rivieren. Om de waterkwaliteit ten gronde te verbeteren zal er een scherpe daling moeten zijn van de stikstofvervuiling door landbouw.

Grafiek 1: landbouw heeft grootste aandeel in stikstofvervuiling

Bron: VMM

Grafiek 2: Overbemesting landbouw doorslaggevende factor in slechte waterkwaliteit

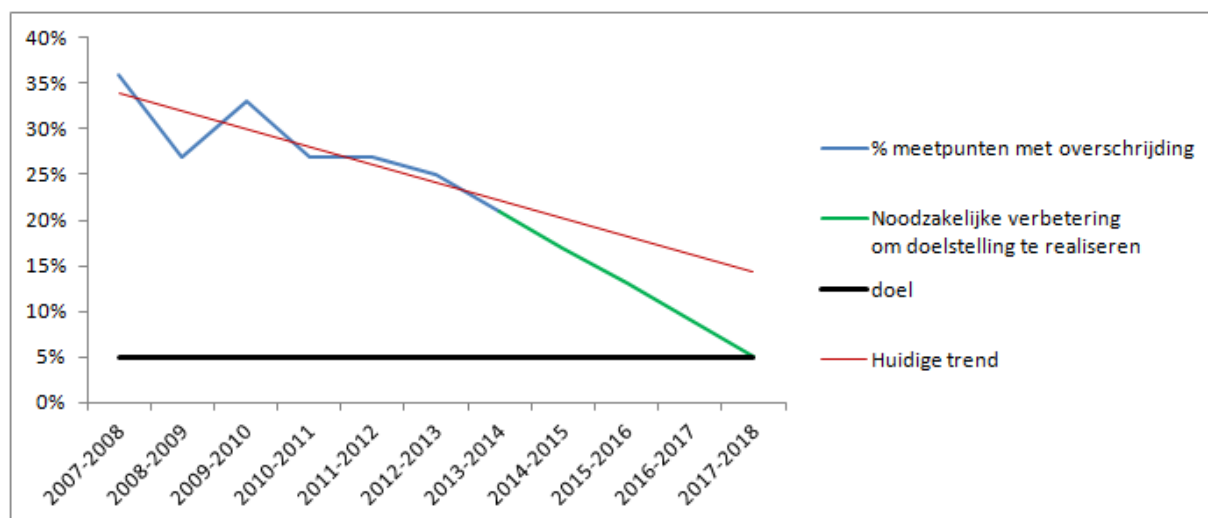

Bron: VMM

Inspanning moet verdubbelen om Europese normen te halen

Bij aanvang van MAP IV hadden 27% van de MAP-meetpunten een overschrijding van de **nitraatconcentratienorm** in het oppervlaktewater. Vlaanderen stelde zichzelf tot doel om tegen 2014 het aantal overschrijdingen in het oppervlaktewater terug te brengen tot 16%, tegen 2018 moet dit verder zakken tot 5%. Aan het einde van MAP IV stranden we op 21% van de MAP-meetpunten met een overschrijding. Daarmee is de beleidsindicator slechts voor 55% gerealiseerd (grafiek 2). De doelstelling voor 2018 blijft gelden. Dat betekent zeer concreet dat als Schauvliege tegen 2018 de nitraatdoelstelling wil halen de trendverbetering dubbel zo groot zal moeten zijn als in de afgelopen vier jaar. Aan het huidige tempo stranden we in 2018 op 15% overschrijdingen in plaats van de 5% die Europa vooropstelt.

Grafiek 3. Om de doelstelling te bereiken tegen 2018 zal de waterkwaliteit dubbel zo snel moeten verbeteren als in de afgelopen vier jaar

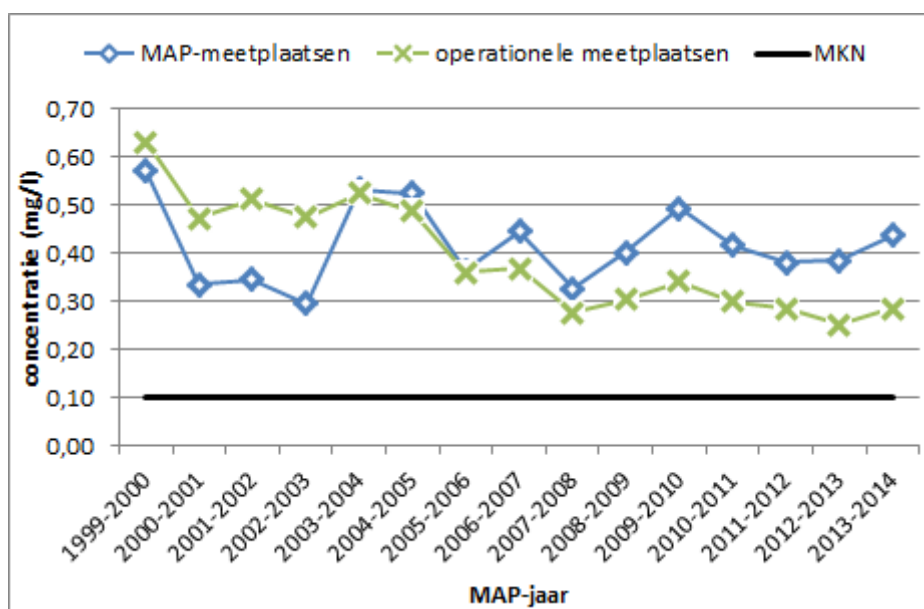
Bron: op basis van gegevens VMM

Fosfaatprobleem nog ernstiger dan nitraatprobleem

Uit het VMM-rapport: “In de beginjaren van de grafiek [3] is de grafieklijn voor Vlaamse waterlichamen wat hoger dan het MAP-meetnet, maar na 2005 scoort het MAP-meetnet systematisch hoger dan de Vlaamse waterlichamen. De verklaring hiervoor is dat de sanering van andere bronnen (investeringen en betere zuiveringsrendementen vanwege Aquafin, bedrijven en gemeenten) in de

grotere watersystemen ondertussen hun vruchten afgeworpen hebben. [...] De gemiddelde concentratie in het MAP-meetnet daalde de laatste 4 jaar niet. Het percentage MAP-meetplaatsen dat de norm overschrijdt [blijft in] het voorbije decennium stabiel in de range 60 à 70%. Afgaande op de gelijklopende grafieklijnen is het toekomstperspectief dat de “MAP-meetnetconcentratie” de concentratie in alle oppervlaktewateren zal bepalen. Beide meetnetten zitten nog zeer ver verwijderd van de milieukwaliteitsnorm.”

Grafiek 4. Terwijl de fosfaatvervuiling in het operationeel meetnet ernstig gedaald is, blijft ze in het MAP-meetnet op een hoog vervuilingsniveau stabiel in het MAP-meetnet

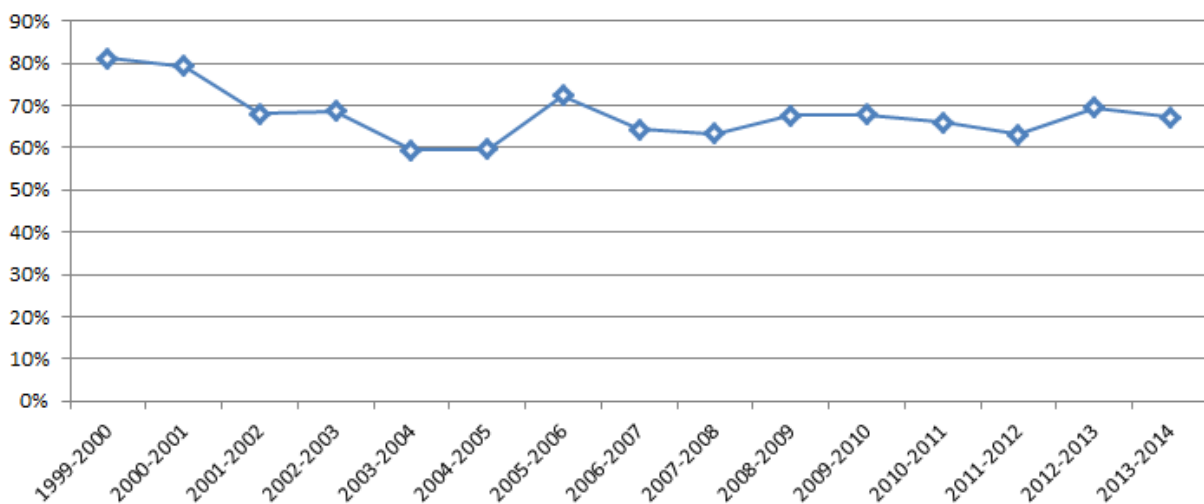
Bron: VMM

De **fosfaattoestand** in landbouwgebied blijft onrustwekkend hoog. De gemiddelde fosfaatconcentratie is vier maal hoger dan wat toegelaten is in kleine beken volgens het decreet integraal waterbeleid (0,38 mg P/l). Op dit moment is 67% van de meetpunten sterk fosfaatverontreinigd. De VMM concludeert dan ook terecht dat **fosfaat een groter probleem is dan nitraat**.

VMM stelt het voorbije decennium **geen beterschap** vast in de fosfaatverontreiniging in landbouwgebied (grafiek 4). Over de periode 2000 – 2013 is de gemiddelde fosfaatconcentratie in het MAP-meetnet weinig verbeterd (18%). In het operationeel meetnet verbeterde de gemiddelde

fosfaatconcentratie wel aanzienlijk (60%). Die verbetering is vooral op conto te schrijven van de huishoudens en de industrie. Door investeringen in rioleringen en milieuheffingen op afvalwater en lozingsnormen voor de bedrijven is de fosfaatvervuiling door deze sectoren ernstig gedaald. De VMM concludeert daaruit dat **de inspanningen van andere sectoren (bedrijven, overheden) inzake fosfaatvervuiling hun vruchten hebben afgeworpen en dat de winst nu voornamelijk binnen landbouwgebied moet gezocht worden.**

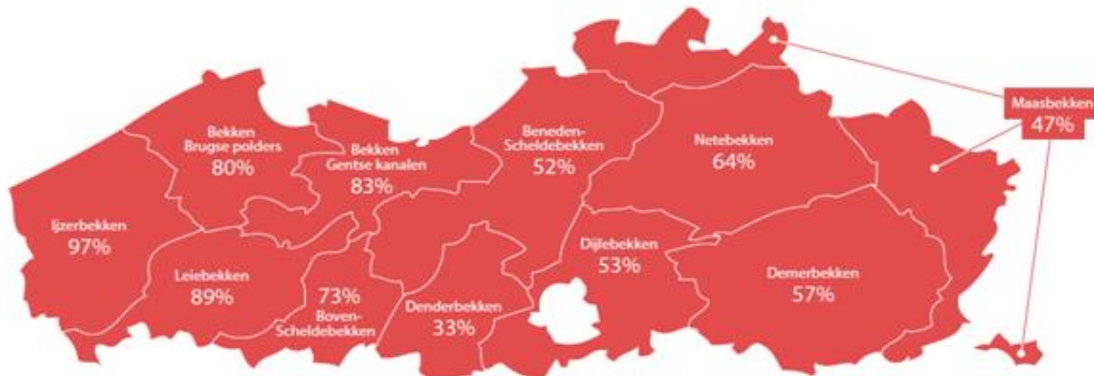
Grafiek 5. Het percentage meetplaatsen in landbouwgebied die de norm overschrijdt blijft het voorbije decennium stabiel in de range 60 à 70%.

Bron: VMM

Uit het VMM-rapport: *“Er zijn echter wel verschillen tussen de bekkens zoals af te leiden valt uit de tabel. Het Dender- en Maasbekken komen als beste bekkens uit de evaluatie. De bekkens van de Gentse Kanalen, Brugse Polders, IJzer en Leie scoren niet goed. Hier voldoet minder dan een kwart van de meetplaatsen aan de milieukwaliteitsnorm voor kleine beken (grens goed/matig). Twee van deze vier bekkens (IJzer en Leie) zitten ook boven de vooropgestelde 16% wat nitraat betreft.”*

Figuur 2. In alle bekkens is een ernstig fosfaatprobleem

Bron: op basis van gegevens van VMM

Vermesting is aanslag voor milieu, gezondheid en economie

Eerder al rapporteerde de European Nitrogen Assessment (ENA) dat de schade door overmatig gebruik van stikstof elk jaar oploopt van 70 tot 230 miljard euro of 150 tot 750 euro per Europeaan. De schaduwkost van bemesting loopt daarmee dubbel zo hoog op als de economische baten. Voor Nederland wordt de schade door stikstofemissies geschat op 200 tot 1000 euro per inwoner. Die kosten worden op dit moment grotendeels afgewenteld op de belastingbetaler.

Gevolgen van vermesting voor milieu, gezondheid en economie

1. Vermesting vormt een ernstige bedreiging voor natuur: stikstof- en fosfaatminnende planten zoals netels verdringen andere planten, waardoor de algemene soortenrijkdom daalt.
In drievierde van alle natuurgebieden zit er te veel fosfaat en nitraat in de bodem. Dit vormt een ernstige bedreiging om de Europese natuurdoelen te realiseren
2. Vermesting van beken en rivieren zorgt dat typische waterplanten en -dieren sterven, waardoor de soortenrijkdom van de watergebonden planten en dieren daalt.
3. Vermesting van de bodem zorgt voor lekken naar het grondwater. Hierdoor worden grondwaterafhankelijke ecosystemen bedreigd en is er een aanvoer van nutriëntenrijk grondwater naar het oppervlaktewater.

4. Vermesting zorgt voor stijgende kosten voor waterzuivering door vervuiling van het water met zware metalen, sulfaat en pesticiden en een toegenomen waterhardheid. Dit drijft de drinkwaterfactuur de hoogte in.
5. Vermesting zorgt voor stijgende kosten voor de volksgezondheid, door een verhoogd risico op maag- en darmkanker en infectieziekten. Vooral jonge kinderen en zwangere vrouwen zijn kwetsbaar voor te hoge nitraatconcentraties in het drinkwater.
6. Vermesting zorgt voor een vermindering van de kwaliteit van de gewassen, dalen van de opbrengst of ziekte bij het vee.

Tabel 1. De maatschappelijke kosten van vermesting lopen dubbel zo hoog op, als de economische baten van bemesting

Effect	Sector met grootste aandeel in vervuiling	Stikstofvoorm en milieucomponent	Totale schade EU-27	Totale schade Nederland
Gezondheid (fijn stof, NO _x en ozon-O ₃)	Mobiliteit	Stikstofoxiden (NO _x)	35 miljard tot 100 miljard €/jaar	1,4 miljard tot 4,3 miljard €/jaar
Ecosystemen (eutrofiëring, biodiversiteitverlies)	Landbouw	Stikstof in oppervlakte-water	15 miljard tot 50 miljard €/jaar	0,4 miljard tot 1,7 miljard €/jaar
Gezondheid (fijn stof)	Landbouw	Ammoniak (NH ₃)	5 miljard tot 70 miljard €/jaar	0,2 miljard tot 4,5 miljard €/jaar
Klimaatsverandering (broeikasgasemissies)	Landbouw	Lachgas (N ₂ O)	5 miljard tot 10 miljard €/jaar	0,2 miljard tot 0,6 miljard €/jaar
Ecosystemen (eutrofiëring, biodiversiteitverlies)	Landbouw en mobiliteit	Ammoniak en stikstofoxiden	10 miljard tot 70 miljard €/jaar	0,8 miljard tot 3,9 miljard €/jaar

Gezondheid (drinkwater)	Landbouw	Nitraat in grondwater	0 miljard tot 20 miljard €/jaar	0 miljard tot 0,1 miljard €/jaar
Gezondheid (meer UV straling door afbraak ozonlaag)	Landbouw	Lachgas	<5 miljard €/jaar	<0,1 miljard €/jaar
Gewasschade (ozon)	Landbouw en mobiliteit	Stikstofoxiden	2 miljard €/jaar	

Conclusie van de milieubeweging

De trend van de waterkwaliteit wordt duidelijk bepaald door de graad van vervuiling in landbouwgebied. Gebieden met een grote veedichtheid zijn bepalend voor de algemene waterkwaliteit. De enige echte oplossing voor de verbetering van de waterkwaliteit is daarom een afbouw van de veestapel.